

ORTAOKUL

7

3. İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

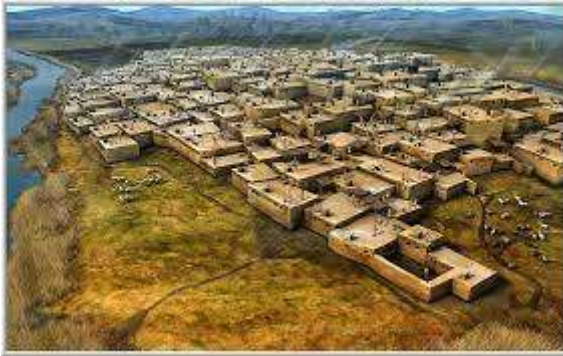

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE YERLEŞME

- Tarih Öncesi dönemde insanlar yerleşim yeri olarak mağaralarda ve ağaç kovuklarında yaşamaktaydı. İnsanlar bu dönemde avcılık ve toplayıcılıkla geçiniyor, ekip biçme faaliyetini bilmiyorlardı.
- Ülkemizde Karain (Antalya) ve Yarımburgaz (İstanbul) gibi mağaralar insanların bu dönemdeki yaşantılarına dair izler taşımaktadır.

- Cilalı Taş devriyle beraber iklimin yumuşaması ile insanlar, mağara ve ağaç kovuklarından çıkarak yerleşik hayata geçmeye başladılar. İnsanlar daha çok yerleşim yeri seçerken su kaynaklarına yakın ve verimli tarım toprakları olan yerleri tercih ettiler.

- Anadolu'da Çayönü (Diyarbakır), Hacılar (Burdur) ve Çatalhöyük (Konya) o döneme ait en önemli yerleşim merkezleridir.
- Çatalhöyük 9.500 yıllık geçmişi olan ve yaklaşık 8.000 insanı barındırmış yerleşim yeri olarak kayıtlara geçmiştir. İlk yerleşme, ilk ev mimarisi ve ilk kutsal yapılara ait özgün buluntuları ile günümüzde insanlık tarihine ışık tutan bir merkezdir.
- Güvenlik amacı ile evler birleşik ve girişleri çatıdan yapılmış, yerleşim yerinin etrafı ise surlarla çevrilmiştir.

3.ÜNİTE - İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

- Sanayi İnkılabı ile insan gücüne dayalı üretim tarzının yerini makine gücü ile üretim tarzı almıştır. Zamanla yaşanan bu gelişmeler bütün dünyayı etkilemeye başladı. Sanayi İnkılabı ile refah düzeyi yükseldi ve bunun sonucunda nüfusta artış yaşanmaya başladı. Makineleşmenin yaygınlaşması, ham maddeye ve ticaret yollarına yakın yerlerdeki şehirlerin daha fazla büyümesine ve nüfusun hızla artmasına neden olmuştur. Böylece barınma ihtiyacının karşılanabilmesi için çok katlı binalar inşa edilmeye başlanmış ve büyük şehirler ile metropoller ortaya çıkmıştır.

- Anadolu'nun ilk çağlardan beri yerleşim yeri olarak seçilmesinde bir takım faktörler rol oynamaktadır. Bunlar;
 1. Su kaynakları açısından zengin olması.
 2. İklim şartlarının uygunluğu.
 3. Verimli topraklara sahip olması.
 4. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunması.

YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

TÜRKİYEDE NÜFUSUN DAĞILIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

DOĞAL FAKTÖRLER

a) Yeryüzü Şekilleri:

- Ülkemiz yeryüzü şekilleri bakımından farklılık gösterir. Ülkemizde yüksek ve engebeli alanlarda nüfus az iken, (Doğu Anadolu Bölgesi, Taşeli platosu, Menteşe yöresi gibi yerler) yeryüzü şekillerinin sade olduğu ova ve platolarda ise nüfus fazladır (Marmara Bölgesi).

b) İklim:

- Ülkemizde iklimin ılıman olduğu denize kıyısı olan yerlerde nüfus fazla, iklimin sert geçtiği yerlerde nüfus azdır. Nüfusumuzun büyük bir kısmı ilkim koşullarının elverişli olduğu kıyı bölgelerimizde yoğunlaşmıştır. (Mersin Antalya ve İzmir'de nüfus fazla iken, Bayburt, Gümüşhane ve Hakkari'de nüfus azdır.)

c) Bitki Örtüsü:

- Gür bitki örtüsü ulaşımı, tarımı ve konut yapımını olumsuz etkiler. (Karadeniz Bölgesinin doğusu ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi vardır.)

3.ÜNİTE - İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

d) Su Kaynakları:

- Geçmişten günümüze insanlar su kaynaklarının etrafını her zaman yerleşim yeri olarak seçmiştir. Su kaynaklarının olduğu yerlerde nüfus fazla iken, su kaynaklarının yetersiz ve kurak olan bölgeler yerleşim yeri için tercih edilmemektedir.

e) Toprağın Özelliği:

- Toprağın verimli olduğu yerlerde nüfus fazla, verimsiz olduğu yerlerde nüfus azdır.

f) Yer Altı Kaynakları:

- Yeraltı kaynakları açısından zengin olan yerler insanların yerleşmek için tercih ettikleri alanlarındandır.

BEŞERİ FAKTÖRLER

a) Sanayi ve Ticaret:

- Ülkemizde sanayi tesislerinin olduğu yerlerin insanlara iş imkanı sağlaması nedeniyle buralarda nüfus fazladır.

b) Tarım:

- İklimin uygun olduğu su kaynaklarına yakın ovalar tarım için elverişli alanlardır. Tarımın geliştiği yerlerde nüfus fazladır.

c) Ulaşım:

- Ülkemizde ulaşım imkânlarının geliştiği yerlerde sanayi ve ticaret de gelişmiştir. Bu durum iş imkânlarını artırarak ulaşımın geliştiği yerlerde nüfusun fazla olmasına neden olmuş, gelişmediği yerde nüfusun az olmasına yol açmıştır.

3.ÜNİTE - İNSANLAR, YERLER ve ÇEVRELER

Nüfus: Sınırları belirli bir alan içerisinde, belli bir zamanda yaşayan toplam insan sayısına denir.

Nüfus Yoğunluğu: Kilometre kareye düşen insan sayısına denir.

$$\text{Nüfus Yoğunluğu} = \frac{\text{Toplam İnsan Sayısı} \times 100}{\text{Yüzölçümü}}$$

- Nüfus ülkemizin her yerine eşit dağılmamıştır. Bu nedenle nüfus yoğunluğu yani kilometrekareye düşen insan sayısı, bir bölgeden başka bir bölgeye, bir şehirden bir şehre farklılık göstermektedir.

Demografi: Nüfus bilimidir. Nüfusun yapısını inceleyen bilim dalıdır.

Nüfus Artış Hızı: Nüfustaki doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki farka nüfus artış hızı denir.

- Ülkemizde nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerin başında yer şekilleri ve iklim gelmektedir.
- Ülke nüfusumuzun büyük bir kısmı, iklim koşulları elverişli olan kıyı kesimlerinde toplanmıştır.
- Su kaynaklarına yakın yerler yerleşime uygun yerlerdir. Su kaynakları bakımından yetersiz olan yerlerde yerleşim birimleri ve buna bağlı olarak nüfus da azdır.
- Ülkemizde tarıma elverişli verimli düzlüklerin bulunduğu yerler yerleşim alanlarının tercih edilmesinde önemli bir faktördür

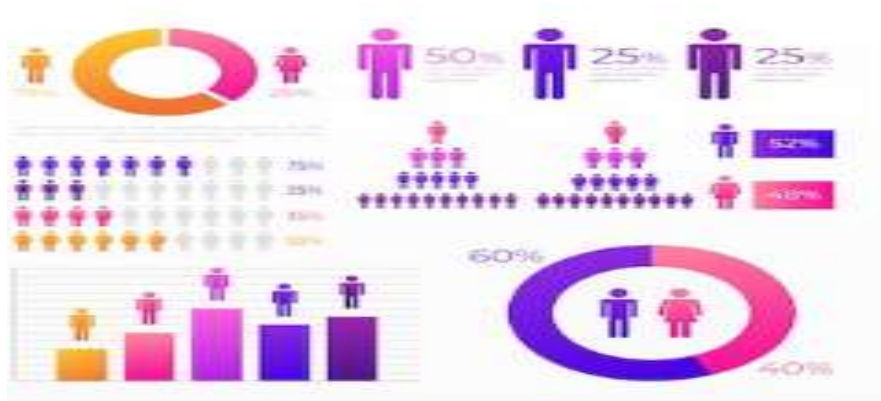
Nüfus Sayımı: İnsanların beslenme, sağlık, eğitim, barınma vb ihtiyaçlarını belirlemek, bunun için gerekli planlama ve yatırımları yapmak amacıyla sınırları belli bir alanda belli bir zamanda yaşayan insan sayısının tespit edilmesidir.

- Osmanlı Devletinde ilk nüfus sayımı 1831 yılında II. Mahmut tarafından sadece askere gidecekleri ve vergi verecekleri belirlemek amacıyla sadece erkeklerin sayımı gerçekleştirilerek yapılmıştır.
- Cumhuriyet dönemindeki ilk nüfus sayımı ise 1927 yılında yapılmıştır.
- Ülkemizde 1990 yılına kadar sonu 0 ve 5 ile biten yıllarda nüfus sayımı yapılırdı. 1990 yılından sonra ise on yılda bir nüfus sayımı yapılmasına karar verildi.
- 2006 yılında bir değişiklik yapılarak Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) oluşturulmuş ve dijital ortamda istendiği zamanda ülkemize ait nüfus verilerine ulaşılmaya başlanmıştır.
- Ülkemizde nüfus sayımları 2005 yılına kadarki ismi ile Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından yapılmış , 2005 yılı isim değişikliğinden sonra ise bu görevi Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yapmaktadır.

Nüfus Sayımlarının Amacı

- 1- Ülkede yaşayan kişi sayısını,
- 2- Ülkedeki nüfus artış hızını,
- 3- Ülke içerisindeki nüfus dağılışını,
- 4- Nüfus yoğunluğunu,
- 5- Nüfusun yaş durumunu,
- 6- Nüfusun cinsiyet durumunu,
- 7- Nüfusun eğitim durumunu,
- 8- Nüfusun ekonomik faaliyetlerine dağılımını,
- 9- Nüfusun kırsal ve kentsel oranlarını,
- 10- Nüfusun medeni durumunu,
- 11- Nüfus içerisinde çalışan kişi sayısını belirlemek amacıyla nüfus sayımı yapılır.

ÜLKEMİZİN NÜFUS YAPISI

a) Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

- Yaş grupları nüfusun genel yapısı ve doğurganlık oranı hakkında bilgi verir. Ayrıca geleceğe yönelik planlama çalışmalarında yardımcı olur.

b) Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

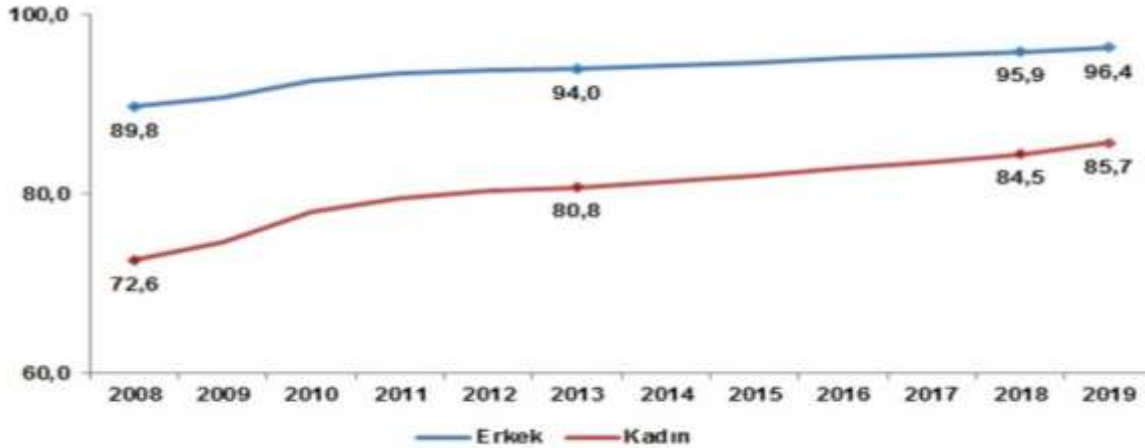
- Nüfusun cinsiyet durumu bir ülkedeki kadın ve erkek oranını ifade eder.
- Bir ülkedeki kadın ve erkek nüfus arasındaki farkı; sanayi, askeri birlikler ve şehrin göç alıp vermesi etkiler.
- Ülkemizde kadın erkek oranı;

Türkiye nüfusunun

c) Nüfusun Eğitim Durumu

- Ülkemizde okur yazar oranı 1927'de %10'dur.
- Bu oran 1990 yılında % 90'lara kadar ulaşmıştır.
- Okur yazarlık oranında erkek nüfus kadın nüfustan fazladır.
- Marmara ve Ege Bölgelerinde okur yazarlık oranı yüksekken, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde bu oran düşüktür.

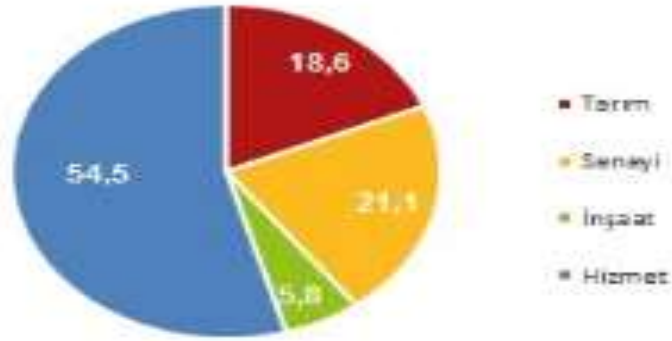

Kaynak: TÜİK, Ulusal Eğitim İstatistikleri Veri Tabanı, 2008-2019

d) Çalışan Nüfusun Ekonomik Faaliyetlere Göre Dağılımı

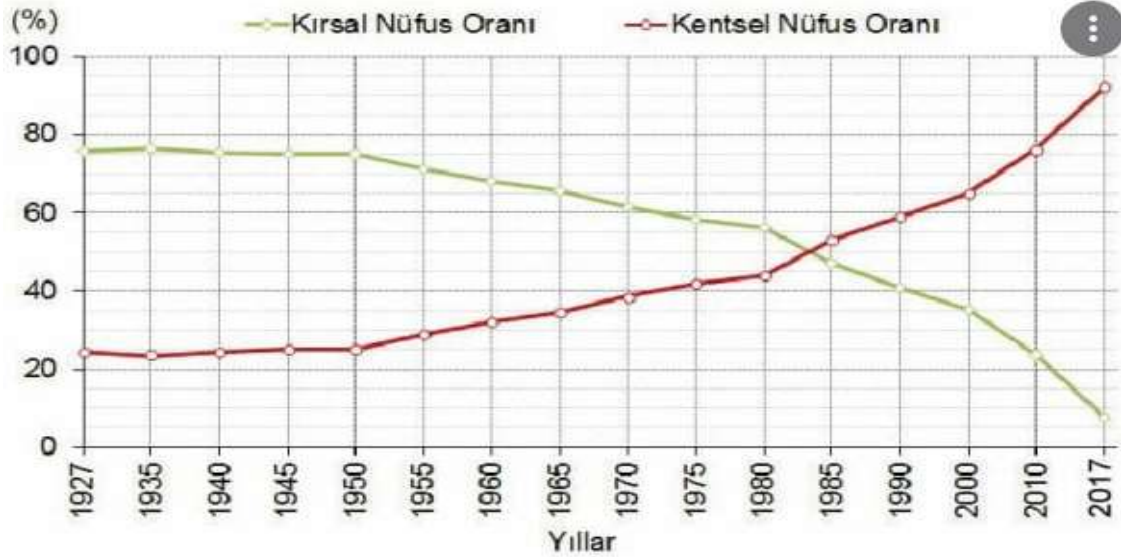
- 15-64 yaş arasındaki yaş grubuna çalışan nüfus veya aktif nüfus denir.
- 0-14 yaş arası ve 64 üstü yaş grubuna ise tüketici nüfus veya pasif nüfus denir.

İstihdamın sektörel dağılımı (%), Ocak 2021

e) Nüfusun Kırsal ve Kentsel Dağılımı

- Nüfusu 10.000'in üzerinde olan yerleşim yerlerine kent, altında olan yerlere ise kırsal alan denir.
- Ülkemizde kentsel nüfus oranı kırsal nüfus oranına göre fazladır.

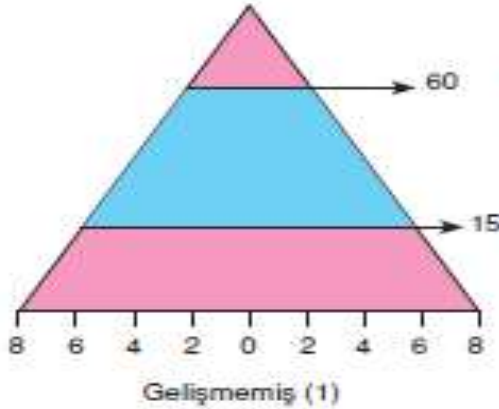

Türkiye'de kır ve kent nüfusu 1927-2017

NÜFUS PİRAMİDİ

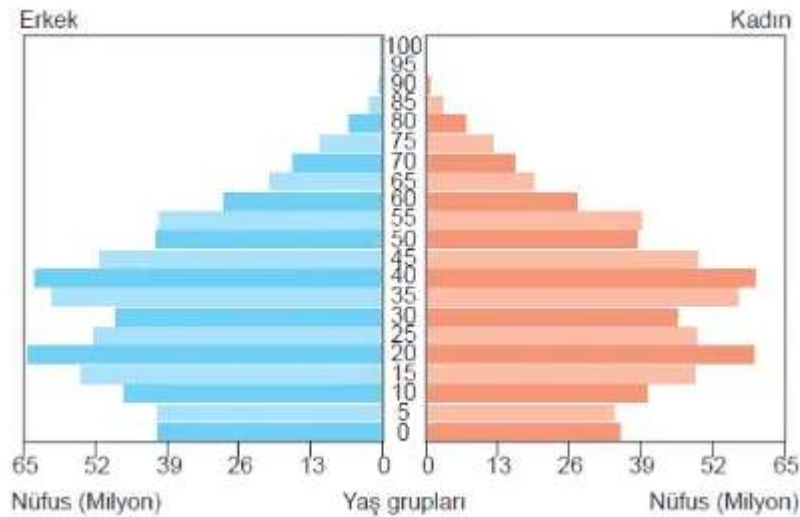
- Nüfusun cinsiyet, yaş, çalışan nüfus, tüketici nüfus, ortalama yaşam sürelerini gösteren grafiklerdir.

Geri Kalmış Ülke Nüfus Piramidi

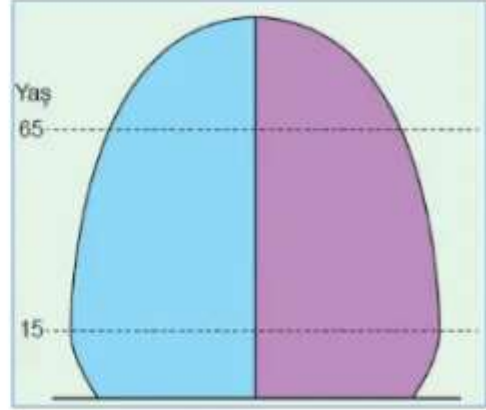
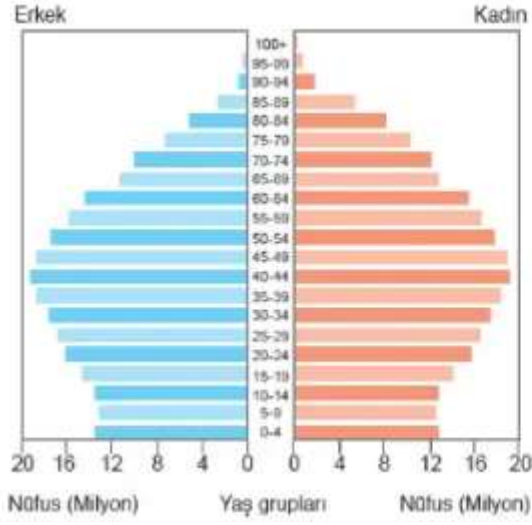
Düzgün bir üçgene benzeyen bu piramit, yüksek doğum ve ölüm oranlarına sahip ülkelere aittir. Sanayi Devrimi öncesi toplumların çoğu bu piramit örneğini yaşamıştır. İngiltere'nin 1881, Hindistan'ın ise 1961'deki piramitleri bu şekildedir. Günümüzde ise Bangladeş gibi yüksek doğum ve ölüm oranlarının yaşandığı ülkelerde görülmektedir.

Gelişmekte Olan Ülke Nüfus Piramidi

Piramidin en belirgin özelliği doğum oranının son yıllarda belirgin bir şekilde azalmasıdır. Piramidin tabanı bu yüzden çok dardır. Bu ülkelerde ortalama yaşam süresi uzun, yaşlı nüfus fazla ama nüfusun büyük bir kısmını orta yaş grubu oluşturur.

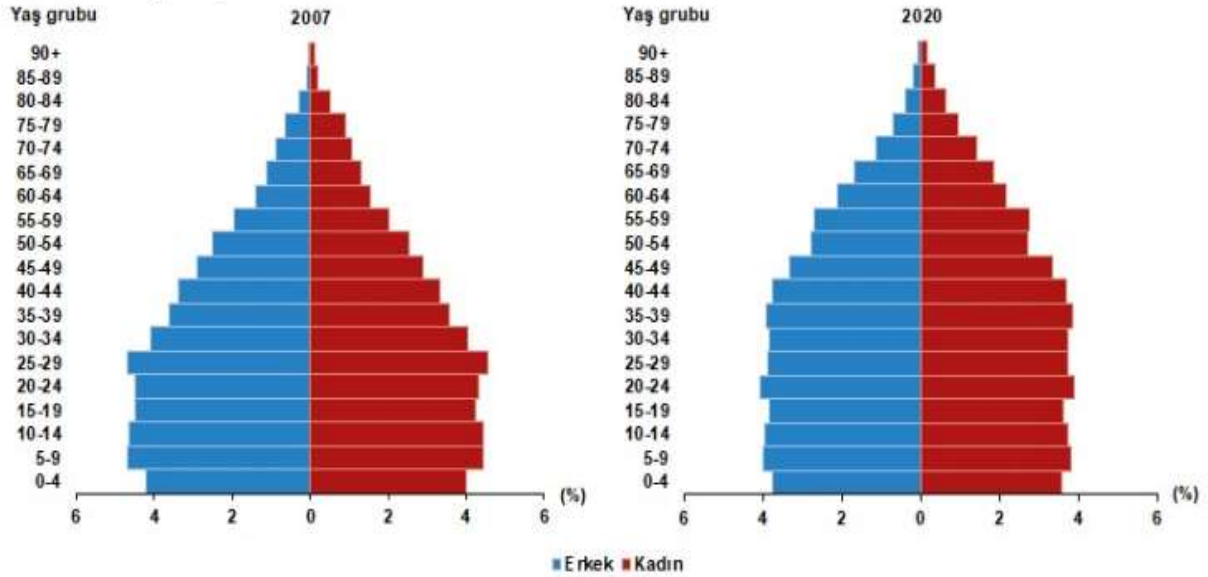
Gelişmiş Ülke Nüfus Piramidi

Arıkovanı piramitlerde doğum oranı az olduğu için taban dar olur. Ölüm oranı az olduğu için yaşlı nüfus oranı fazla ve piramidin tavan kısmı geniş olur. **Gelişmiş ülkelerin nüfus piramididir.**

Türkiye'nin Nüfus Piramidi

Nüfus piramidi, 2007, 2020

Nüfus Artışının Olumlu Sonuçları

1. Üretim artar.
2. İşçi ücretleri ucuzlar.
3. Vergi gelirleri artar.
4. Mal ve hizmetlere talep artar.
5. Askeri güç artar.
6. Yeni sanayi kolları açılır.

Nüfus Artışının Olumsuz Sonuçları

1. İşsizlik artar.
2. Tasarruf azalır.
3. Tüketim artar.
4. Sağlık ve eğitim hizmetleri zorlaşır.
5. Altyapı hizmetleri aksar.
6. Kalkınma hızı yavaşlar.
7. Çevre sorunları artar.
8. Temel ihtiyaçların karşılanması zorlaşır.
9. Gecekondu ve çarpık kentleşme ortaya çıkar.

DOĞDUN YER Mİ, DOĞDUĞUN YER Mİ?

GÖÇ

- İnsanların ekonomik, sosyal veya doğal nedenlerle bir yerden başka bir yere yer değiştirmesine göç denir.

- Göçlere neden olan faktörler bazı başlık altında toplanır. Bunlar;

DOĞAL NEDENLER

DEPREM

KURAKLIK

VOLKANİK OLAYLAR

SEL

HEYELAN

EROZYON

EKONOMİK NEDENLER

İŞ BULMA

TİCARET

TURİZM (Çalışma için)

TAYİN

SOSYAL NEDENLER

DİN

MİRAS

KAN DAVASI

SAĞLIK

TURİZM (Eğlenme için)

EĞİTİM

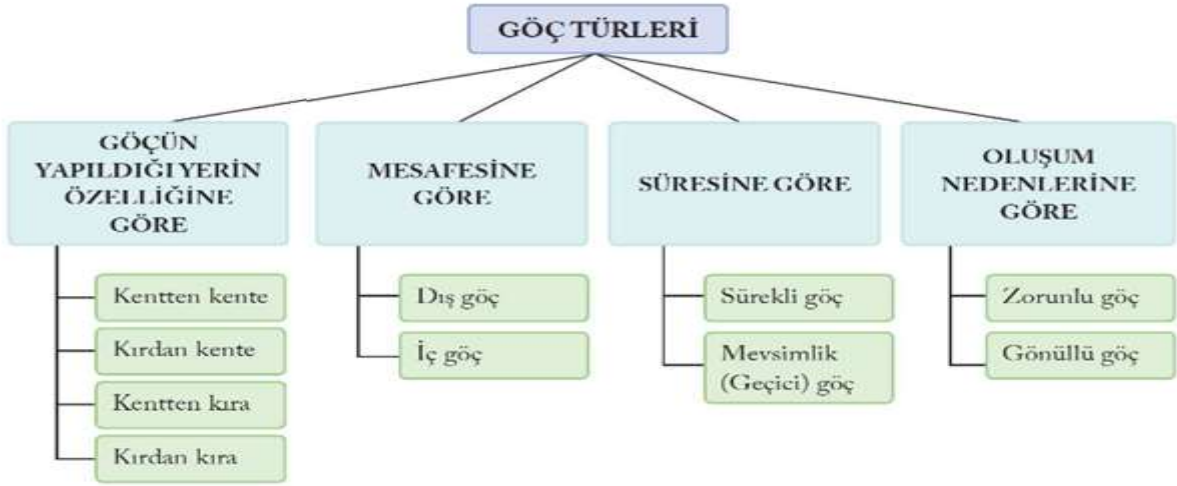
SİYASİ NEDENLER

MÜBADELE

SAVAŞ

İŞGALLER

TERÖR

A) Göçün Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre Yapılan Göçler

- Ülke sınırları içerisinde, kırdan kente, kentten kıra, kırdan kıra ve kentten kente doğru yapılan göçlerdir.
- Şehirlerin çekiciliği, eğitim, iş, sağlık olanakları veya şehirlerin iticiliği bu göçe neden olan faktörler arasındadır.

KIRSALDAN KIRSALA

KIRSALDAN KENTE

KENTTEN KENTE

KENTTEN KIRSALA

B) Mesafesine Göre Yapılan Göçler

İç Göç: Nüfusun ülke içerisinde yer değiştirmesine denir.

- Bu tür göçler ülke nüfusunu etkilemez.
- Göç veren illerin nüfusu azalırken, göç alan illerin nüfusu artar.
- Tarım alanlarının miras yoluyla küçülmesi, işsizlik, sağlık ve eğitim imkanlarının yetersizliği, ulaşım problemleri, kan davası ve terör olayları bu göçün yaşanmasındaki en büyük etkenler olarak yer alır.

İç Göçlerin Sonuçları

1. Ülke içinde nüfus dağılışında dengesizlik yaşanır.
2. İşsizlik artar.
3. Kentlerde konut sıkıntısı yaşanır.
4. Gecekondulaşma ve çarpık kentleşme yaşanır.
5. Çevre sorunları artar.
6. Alt yapı hizmetleri aksar.
7. Kültür çatışması yaşanır.
8. Kır nüfusu azalırken kent nüfusu artar.
9. Ulaşım sıkıntısı yaşanır.
10. Fabrikalar şehir içerisinde kalması nedeniyle çevre kirliliği artar.
11. Eğitim ve sağlıkta kalabalık nüfustan dolayı aksamalar ve problemler yaşanır.

Dış Göç: Bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan yer değiştirmedir.

- Daha çok siyasi ve ekonomik nedenlere dayanır.
- Genellikle geri kalmış ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yapılır.
- Siyasi baskı, zulüm, tehdit, doğal afetler, geçim sıkıntısı, sınırların değişmesi ve uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimi bu göçlerin sebepleri arasındadır.
- Savaş nedeniyle başka bir ülkeye bir süreliğine giden kişilere **sığınmacı** o ülkeye yerleşenlere ise **mülteci** adı verilir.

Dış Göçlerin Sonuçları

1. Ülkeler arası ekonomik ilişkiler gelişir.
2. Kültür alış verişi artar.
3. Turizm geliřmesine katkı saęlar.
4. Döviz girdisi artar.
5. İşsizlik azalır.
6. Aileler bölünür.

C) Süresine Göre Yapılan Göçler

Sürekli Göç: İnsanların çeşitli nedenlerle buldukları yeri sürekli terk etmeleridir.

Geçici Göç: İnsanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle yer değiştirmeleridir. Bu göç türü mevsimlik göç olarak ta adlandırılır.

D) Oluşum Nedenlerine Göre Yapılan Göçler

Gönüllü Göç: İnsanların buldukları yeri kendi istekleri ile terk etmeleridir.

Zorunlu Göç: İnsanların buldukları yeri kendi istekleri dışında terk etmeleridir. Savaş, terör olayları, kan davası, iç savaş, doğal afet vb. gibi nedenlerden dolayı yapılmaktadır.

BEYİN GÖÇÜ

- Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdeki iyi eğitilmiş, üretken, kalifiye, seçkin, profesyonel ve yetenekli iş gücünün araştırma veya çalışma amacıyla en verimli oldukları dönemde gelişmiş ülkelere gitmeleridir.

- Dünyada en fazla beyin göçü veren ülke Hindistan'dır.
- Türkiye beyin göçü veren ülkeler arasında 24. sıradadır.
- ABD, Japonya, Kanada, İngiltere ve Almanya en fazla beyin göçü alan ülkeler arasındadır.

MÜBADELE GÖÇÜ

- Bir antlaşmaya dayanarak iki ülke nüfusunun karşılıklı olarak yer değiştirmesidir.
- Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan Antlaşmasına dayanarak iki ülke karşılıklı olarak nüfus değişikliği yapmıştır.
- Lozan'daki mübadele maddesi şu şekildedir.

MADDE: 1 Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla, Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarınının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine girişilecektir.

MADDE: 2 Birinci Maddede öngörülen mübadele:

- a) İstanbul'da oturan Rumları (İstanbul'un Rum ahalisini);
- b) Batı Trakya'da oturan Müslümanları (Batı Trakya'nın Müslüman ahalisini) kapsamayacaktır.

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

- İnsanların, istediği yerde ikamet etme ve istediği bir yere seyahat etme serbestliğine **yerleşme ve seyahat özgürlüğü** denir.

- Yerleşme ve seyahat hürriyetimiz İnsan Hakları Bildirgesi ile Anayasamızda güvence altına alınmıştır.
- İnsan Hakları Bildirgesi 13. maddede Yerleşme ve Seyahat özgürlüğü ile “1. Herkesin, her Devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır. 2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir.” açıklama yapılmıştır.
- Anayasamızın 23. maddesinde ise; “Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak; Seyahat hürriyeti, suç soruşturması ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek; Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir. Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararına bağlı olarak sınırlanabilir. Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.” yerleşme ve seyahat hürriyetinin nasıl kullanılacağını açıklamıştır.
- Anayasa'nın 23. maddesine göre yerleşme ve seyahat hürriyetinin kısıtlanabileceği durumlar şunlardır:
 1. Millî parklar, tarihî yerler ve sit alanlarının korunması,
 2. Çarpık kentleşmeyi ve aşırı nüfus artışını önleme
 3. Düzenli ve dengeli gelişmeyi sağlayabilme
 4. Bulaşıcı ve salgın hastalıkların yayılmasını önleme
 5. Hakkında soruşturma bulunan kişilerin yurt içi ve yurt dışına çıkışı
 6. Terör olayları veya savaş gibi durumlarda vatandaşların korunabilmesi